

Kulttuurisen moninaisuuden huomioiminen varhaiskasvatuksessa

”Kulttuuritraditioihin tutustutaan, erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan uusia tapoja toimia yhdessä. Kommunikointi on eri ryhmien edustajien välillä aidosti yhdenvertaista. Kaikkien yhteisön jäsenten on saatava valmiuksia kohdata erikielisiä sekä eri kulttuureja, uskontoja ja katsomuksia edustavia henkilöitä. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista.” (OPH, 2020)

Jotta toimintakulttuuria muokatessa osataan huomioida lasten erilaiset kulttuuriset lähtökohdat, täytyy kasvattajatiimin ja yksikön luoda yhteinen arvopohja toiminnalleen. Tämä vaatii arvojen pohdintaa ja purkamista yksilötasolta yksikkötasolle arvo kerrallaan sekä keskustelua siitä, kuinka nämä arvot saadaan toteutumaan toiminnassa. Varhaiskasvatuksen arvoperustana toimivat lapsen oikeudet mm. ryhmään kuulumisesta ja yhteisöllisyydestä, oikeus rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omista lähtökohdistaan käsin. Lapsella on myös oikeus lapsuuden ainutlaatuisuuteen sekä yhdenvertaisuuteen, tasa-arvoon ja moninaisuuteen. Lapsen oikeudet ovat aikuisten velvollisuuksia. Kasvattajien tulee saada jokainen lapsi tuntemaan itsensä arvokkaaksi yksilöksi ja kokea myös oma perheensä arvokkaana.

Toimintakulttuuria tulee syventää siten, että kulttuurinen moninaisuus nähdään entistä vahvemmin varhaiskasvatustoimintaa rikastuttavana ja se huomioitaisiin jokaisen lapsen kohdalla. Esimerkiksi suomalaistaustaisten perheiden tulee saada mahdollisuus vaikuttaa aidosti mihin uskonnollisiin tilaisuuksiin lapset osallistuvat ja muita kulttuureita edustavien perheiden pitää saada kertoa, mitä he haluaisivat omasta kulttuuristaan näkyviin lapsen päiväkotiin. Näin toimiessa toteutetaan yleissivistävää katsomuskasvatuksellista varhaiskasvatusta yksilöllisyys huomioiden.

Varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on kasvattaa kulttuurisesti ja kielellisesti vahvan itsetunnon omaavia lapsia. Yksilöllinen, erilaisuuden salliva varhaiskasvatustoiminta on yksi keino edistää tätä tavoitetta. Vasun (Vasu 2018, 31) mukaan yhteisön tulee tunnistaa, että jokaisella on oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskuntoon ja katsomukseen. Jotta kulttuurinen, kielellinen ja katsomuksellinen monimuotoisuus pääsee toteutumaan, edellytetään henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista, taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta sekä asettua toisen asemaan.

On selvää, että varhaiskasvatustyöntekijän omat arvot ja asenteet vaikuttavat kohtaamisiin perheiden ja lasten kanssa ja sen vuoksi onkin tärkeää, että asenne on salliva ja utelias. Työntekijän tulee tiedostaa ryhmän lasten erilaiset kulttuurit ja kielet, tukea ja opettaa ja olla mallina toisille aikuisille ja lapsille. Voi myös olla, että hän havahtuu huomaamaan muutoksen tarpeen omassa toiminnassaan. Vai olisiko se jopa suotavaa? Jokainen meistä työntekijöistäkin edustaa omaa kulttuuriaan ja jokaisella meillä on oma historia, jonka tuomme mukamme myös töihin ja jonka mukaan helposti tiedostamattamme toimimme. Huomaamattamme tai tietoisesti voimme pitää kiinni joistakin asioista, vaikka ne eivät olisikaan enää yhteisen, nykyisen (toiminta)kulttuurin mukaisia. Tehtävänäme on olla mm. vastaanottamassa ja edistämässä lapsen uskonnollisia ja katsomuksellisia pohdintoja, olla läsnä myötävaikuttajana, pohdintakumppanina, ja kuuntelijana. Miten tähän asiaan pääsisi vaikuttamaan niin, ettei kukaan loukkaantuisi ja toisaalta jokainen huomaisi itse tarpeen muuttaa omassa toiminnassaan asioita?

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että *”Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa.”* (Vasu, 2018) Tämä on hyvä lähtökohta kulttuurisesti moninaisen toiminnan onnistumiselle. Näin toimimalla luodaan hyvä malli lapsille monikulttuurisessa yhteiskunnassa toimimiselle ja erilaisten ihmisten ja heidän tapojensa kohtaamiselle. Mikäli eri kulttuuria edustavan lapsen kanssa tulee jonkinlaisia ongelmia hänen toimintansa suhteen, pitäisi pysähtyä ja pohtia, voisiko ongelma johtua kulttuurien erilaisista toimintatavoista. Vai onko peräti niin, että huomaamatta tähän ns. ongelmia tuottavaan lapseen tulee suhtauduttua eri tavoin kuin valtakulttuurin edustajaan?

On myös hyvä huomata, että kulttuuri on eritasoista, kuten seuraavasta ruokailuun liittyvästä esimerkistä ilmenee. Syömiseen liittyvät asiat ovat yleismaailmallisia. Se, millaisia ruokailuvälineitä käytetään: haarukkaa ja veistä, puikkoja tai syödään sormin, on taas tietyn ryhmän kulttuurista kiinni. Vielä pienemmän yksikön eli yksittäisen henkilön kulttuuria edustaa se, voiko ruokapöydässä lukea tai katsoa kännykkää. Toisaalta tämä edustaa myös muuttuvaa kulttuuria.

Varhaiskasvatuksen arjessa erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista tulisi keskustella rakentavasti ja luoda myös uusia tapoja toimia yhdessä. Näin toimimalla edistämme kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Uskontokasvatuksesta katsomuskasvatukseen

Uskontokasvatuksen tavoitteina on ollut, että lapsi pääsee osalliseksi juhlapyhien perinteestä ja hän saa tietoa kristinuskon keskeisestä sisällöstä ja kulttuuriperinnöstä. Lasta ohjataan suhtautumaan kunnioittavasti uskonnolliseen vakaumukseen ja erilaisiin katsomustapoihin sekä lapsi saa vastauksia uskonnollisiin kysymyksiinsä ja mahdollisuuden hiljentyä. Tavoitteenasettelussa korostui kristillisen perinteen ja siihen liittyvien tapojen tuntemisen merkitys. Tämän ajateltiin rakentavan kunnioittavan asenteen muita vakaumuksia kohtaan. Uskontokasvatus oli asennekasvatusta, jolla luotiin perusta hyväksyväälle asenteelle.

Varhaiskasvatussuunnitelmassa puhutaan uskontokasvatuksen sijaan katsomuskasvatuksesta. Sillä tarkoitetaan uskontoihin ja katsomuksiin liittyvää kasvatusta osana varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen sisältöjä, tavoite- ja oppimiskokonaisuuksia. Katsomus-termillä viitataan erilaisiin uskonnollisiin ja uskonottoman vakaumuksen muotoihin. Katsomus tarkoittaa jokaisen yksilön ainutkertaista tapaa katsoa maailmaa esim. arvot, uskomukset, tieto. Yksilön katsomus voi olla uskonnoton, uskonnollinen tai näiden elementtejä yhdistävä. (Avi)

Katsomuskasvatuksessa ajatuksena on tutustua ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä oleviin uskontoihin ja muihin katsomuksiin, lisäksi voidaan tutkinnan kohteiksi ottaa lapsia kiinnostavat kulttuurit. Näin voidaan lisätä lasten keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia

kohtaan. Samalla katsomuskasvatus tukee lasten omien kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä tarjotessaan näkyvyyttä perinteiden ja ajattelutapojen moninaisuudelle. Katsomuskasvatuksella on yhteys kulttuuriperintökasvatukseen. Katsomuskasvatukseen liittyvät myös elämänkysymykset. (Teologia.fi)

Kulttuuristen erilaisuuksien mahdollisesti mukanaan tuomia erimielisyyksiä pyritään ratkaisemaan selittäen ja asioita aukipuhuen. Kulttuureihin tutustumiseen lasten kanssa on lukuisia erilaisia mahdollisuuksia. Yksi keino on esim. laulujen, leikkien ja kirjojen kautta asioihin tutustuminen. Jos vielä onnistutaan löytämään sama laulu eri kielillä tai löytämään leikeistä samankaltaisuutta niin huomattaisiin, kuinka paljon samaa voikin olla, vaikka kieli tai ihonväri on eri. Mukaan kannattaa mahdollisuuksien mukaan pyytää myös lasten vanhempia. Heitä voi pyytää kertomaan esimerkiksi heidän uskontoonsa ja/tai kulttuuriinsa kuuluvista juhlista ja tavoista ja vastailemaan lasten kysymyksiin. Kokemukset vanhempien vierailuista päiväkodeissa ovat olleet antoisia molemmin puolin, lapset ovat päässeet tutustumaan eri kulttuureihin ja vanhemmat ilahtuvat mielenkiinnosta heidän kulttuuriaan kohtaan. Näin tutustumisen lähtökohta eri kulttuureihin / uskontoihin ei olekaan negatiivinen: mitä rajoitteita, haasteita ne asettavat, vaan mitä voimme yhdessä oppia ja kokea.

On tärkeää, että opitaan erottamaan uskonto- ja katsomuskasvatus toisistaan ja osataan selittää näiden ero myös vanhemmille. Katsomuskasvatusta koskevat kysymykset olisi hyvä opetella ottamaan osaksi varhaiskasvatuskeskustelua, ilman ajatusta siitä, että tunkeudumme perheiden yksityisasioihin.

Pohdintana

Lapsi tulee hyväksyä omana itsenään ulkonäöstä tai käyttämästään kielestä huolimatta. Ottamalla jokainen lapsi avoimesti vastaan ja osoittamalla arvostusta häntä kohtaan, vahvistamme hänen itsetuntoaan. Samalla tulemme viestittäneeksi koko yhteisölle tasa-arvoisesta suhtautumisesta jokaiseen yksilöön. Annammeko siis lapsen käyttäytyä oman kulttuurinsa mukaisesti vai pyrimmekö tasapäistämään kaikki samaan muottiin? Tuemmeko lasta päivän mittaan hänen tavoissaan toimia? Tutustummeko ja puhummeko luontevasti ryhmässä erilaisista kulttuurisista tavoista toimia?

Edellä esitettiin lukijalle useita kysymyksiä ja tarjottiin toivottavasti joitakin vastauksiakin. Toivottavasti heräsit miettimään omia asenteitasi, toimintatapoja ja työyhteisössäsi vallitsevaa toimintakulttuuria. Ota rohkeasti kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvät asiat yhteiseen keskusteluun työyhteisössäsi. Kehittäkää yhdessä toimintakulttuurista entistäkin parempi ja kulttuurista moninaisuutta enemmän huomioivampi. Ilmiömäinen Tampere sivustolta löytyy ”Kielitietoisuus kuuluu meille kaikille” – hankkeessa mukana olleiden työntekijöiden sekä kieli- ja kulttuuriavustajien yhdessä keräämään materiaalia ja vinkkejä kieli- ja kulttuuritietoisemmän varhaiskasvatuksen edistämiseksi. Materiaalista löytyy kysymyksiä käytettäväksi tiimeissä, pedagogisissa palaverissa tai itsekseen pohdittavaksi.

Pohdittavaksi:

Kuka minä olen

- ihmisenä?
- opettajana/kasvattajana?

Missä asioissa koen olevani etuoikeutettu ja missä en?

Miten kohtelen ihmisiä, jotka ovat erilaisia kuin minä?

Mitä on kulttuuri, mistä se muodostuu?

Mikä merkitys kulttuurilla on?

Mitä eroja huomaan oman kotini / perheeni kulttuurissa päiväkotini kulttuuriin?

Onko sanoilla monikulttuurisuus ja kulttuurinen moninaisuus jotain eroa?

Jos eroja löytyi, mitä ne ovat?

Mikä on oma kulttuuritaustani: arvoni, uskomukseni? Millaiset ovat omat kulttuuriset linssini?

Kuinka moneen kulttuuriin kuuluun: mitä ovat identiteettini osa-alueet?

Onko minulla jotain henkilökohtaisia esteitä hyväksyä jokin muu kulttuuri?

Näenkö kulttuuriset erot etuna ja hyötynä, miten?

Teenkö päätelmiä ihmisistä heidän ulkoisen olemuksen mukaan?

Etsinkö lasten/ ihmisten väliltä eroja vai samankaltaisuuksia?

Tuntuuko minusta vaikealta keskustella perheiden kanssa perheen kulttuuriin liittyvistä asioista?

Miten ryhmässäni/ päiväkodissani tuetaan lapsen kulttuurisen identiteetin kehittymistä?

Huomioidaanko ryhmässä / päiväkodissa jokaisen lapsen (perheen) yksilöllinen kulttuuritausta?

Saattaako toimintatapani toiset lapset etuoikeutetumpaan asemaan kuin toiset?

Haluaisinko työskennellä enemmän joidenkin tiettyjen lasten kanssa kuin toisten?

Ovatko ryhmäni lapset samanlaisia vai erilaisia kuin minä etniseltä taustaltaan ja äidinkieleltään?

Kohtelevatko lapset toisiaan tasapuolisesti?

Hyötyvätkö kaikki lapset asioista joita teemme ryhmässä?

Kenen suunnittelemaa ja kenelle suunnattuja ryhmän vasu ja käytettävät materiaalit ovat?

Miten ryhmämme vasussa on huomioitu eri taustat, sukupuoli ja muut identiteettiin liittyvät tekijät?

Ovatko käytettävät materiaalit kaikkien lasten saatavilla (fyysinen sijoittelu ryhmässä, kieli jne.)?

Pidetäänkö materiaaleissa yllä erilaisia stereotyyppioita?

Onko toimintaympäristö ja toiminta järjestetty niin, että joidenkin lasten on helpompi toimia ja oppia kuin toisten?

Onko kaikkien lasten helppo samastua materiaaleissa ja ympäristössä esitettyihin ihmisiin?

Onko kaikilla ryhmäni lapsilla mahdollisuus ilmaista itseään muuten kuin kielen avulla?

Huomioinko kulttuurisesti erilaiset leikit ja leikkijät?

Linkejä:

Katsomuskasvatus: <http://www.katsomuskasvatus.fi>

Katsomuskasvatus varhaiskasvatuksessa:

<https://www.avi.fi/documents/10191/14873805/Katsomuskasvatus+varhaiskasvatuksessa+2.-3.10.2019/e4c4b85d-7bda-4538-8f3b-1f10753ed7aa>

Katso kanssani:

<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/155724/Katso%20kanssani%20opas%20Jenni%20Salo.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Kumppanuuden korit: <https://koulujakirkko.evl.fi/kumppanuuden-korit> (28.9.2020)

Juhlakalenteri: <https://juhlakalenteri.fi/>

OPH:n ohje:

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/ohje_varhaiskasvatuksen_katsomuskasvatukseen_toteuttamisesta_ja_uskonnollisista-tilaisuuksista.pdf

Lähteinä käytetty:

Aluehallintovirasto:

<https://www.avi.fi/documents/10191/14873805/Katsomuskasvatus+varhaiskasvatuksessa+2.-3.10.2019/e4c4b85d-7bda-4538-8f3b-1f10753ed7aa> (28.9.2020)

Costiander, Kati, Katsomuskasvatus - minä ja meidän yhteisömme luento 15.4.2020 sekä luentomateriaali.

Opetushallitus, Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kulttuurinen-moninaisuus-ja-kielitietoisuus> (28.9.2020)

Opetushallitus Määräykset ja ohjeet 2018:3a, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf (28.9.2020)

Rakkolainen-Sossa, Satu, Kasvatuskumppanuus monikulttuuristen perheiden kanssa luento 23.4.2020 sekä luentomateriaali.

Teologi.fi: <https://teologia.fi/2019/05/paeivaekodissa-katsomuskasvatus-on-kaikille-lapsille-yhteistae/> (28.9.2020)

Vigren, Heli: Kulttuurinen vastuullisuus luento 20.4.2020 sekä luentomateriaali.